

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

124:4 • 2004

Vietnamkriget i den svensk-amerikanska pressen

Edward Burton, *The Swedish-American Press and the Vietnam War*, Diss, Dissertations from the Department of History, 34, Göteborg, Göteborg 2003. 324 s.

En av de märkligaste kvarlevorna från den stora nordiska utvandringen till Nordamerika är de emigranttidningar som ännu finns kvar på den nordamerikanska kontinenten. Må vara att upplagan är liten men de ges fortfarande ut.

Antalet har minskat över åren men så sent som på 1960-talet fanns ännu 15 svensk-amerikanska tidningar kvar i USA och Kanada. De utkom fortfarande på svenska men var otvivelaktigt amerikanska och kanadensiska. De skrev om och kommenterade politiska och kulturella företeelser i det gamla landet och de diskuterade livligt den politik som fördes där. Med vissa undantag var de, precis som läsarna, svenskamerikanerna i gemen, republikanska och konservativa med kyrkliga intressen.

Om några av dessa svensk-amerikanska tidningar och om den inställning de hade till den svenska Vietnampolitiken under 1960-talet har historikern Edward Burton skrivit den avhandling, *The Swedish-American press and the Vietnam War*, som lades fram vid historiska institutionen i Göteborg i juni 2003. Avhandlingen är ett ambitiöst arbete, och en på många sätt gedigen genomgång av den svensk-amerikanska pressen.

Med tyngdpunkt i materialet från svensk-amerikanska tidningar, främst *Svenska Posten*, *Nordstjernen* och *Svenska-Amerikanaren* tar Burton särskilt upp två frågor. Dels ser han närmare på tidningarna och deras innehåll: han undersöker hur den svensk-amerikanska pressen kommenterade det amerikanska militära engagemanget i Vietnam och hur den reagerade på Sveriges kritik av USA:s krig. Dels går han utanför det direkta tidningsmaterialet och söker klarlägga om den svenska regeringen försökte påverka den svensk-amerikanska pressens täckning av Sveriges Vietnampolitik. Om så var fallet: hur agerade man och vilket blev resultatet?

Emigranttidningarna spelade en gång en stor roll för invandrarnas etablering i det nya landet. För första generationens invandrare var tidningen den hjälpredda man hade för att på sitt eget språk få det nya landet förklarat för sig. Dessa första svenskamerikaner hade en delad minnesbild av det gamla landet. Här fanns nostalgiskt vemod men också någonting negativt: det var ju faktiskt ett land man lämnat, ofta för gott.

Denna komplexa inställning existerade, flera generationer senare, fortfarande i de svensk-amerikanska tidningarna vid 1960-talets början. Den gamla negativa

uppfattningen om Sverige som ett land av fattigdom, förtryck och orättvisor fanns kvar. Samtidigt stödde de svensk-amerikanska tidningarna lojalt Sverige och den svenska regeringen när USA kom med, som tidningarna såg det, orättvis kritik. Vid det tillfälle då president Eisenhower 1960 bland annat tog fram de höga självmordssiffrorna i ett europeiskt land, och uppenbart avsåg Sverige, slöt tidningarna de svensk-amerikanska leden och ställde upp för det gamla landet.

Vietnamkriget betydde däremot ett nytt problem. Hur skulle man ställa sig när Sverige allt mer öppet stödde USAs fiende?

De svensk-amerikanska tidningarna har i svensk akademisk debatt, ofta behandlats som ett enhetligt, konservativt block. Att så inte är fallet, åtminstone inte vad gällde inställningen till Vietnamfrågan, visas med all önskvärd tydlighet i Burtons avhandling. I bland annat en bred innehållsanalytisk undersökning av ledartext, kolumner och läsarebrev i tre sines emellan olika tidningar – de ovan nämnda *Svenska Posten*, *Nordstjernen* och *Svenska-Amerikanaren* – kartlägger han den svensk-amerikanska tidningsdebatten om Vietnam och de svensk-amerikanska tidningarnas inställning till Sveriges Vietnampolitik.

Debatten om själva kriget var tämligen obetydlig under krigets första år. Tidningarna accepterade den så kallade dominoteorin och ansåg att USA skulle stå emot kommunismen. Likaså stödde de det amerikanska beslutet att bomba Nordvietnam redan 1964.

Det som var problematiskt att hantera för de svensk-amerikanska tidningarna var emellertid, under 1960- och 1970-talen, de svenska protesterna mot kriget, liksom de svenska besluten att ta emot amerikanska desertörer samt att erkänna Nordvietnam. Här hade de att handskas med dubbla lojaliteter.

1965 och 1966 minskade de svensk-amerikanska tidningarna sina kommentarer om krigshändelserna i Vietnam. I stället uppmärksammades de ständigt tilltagande svenska protesterna mot kriget och den USA-kritiska svenska Vietnampolitiken. Tidningarna ställde sig frågande och ogillande till åsiktsyttringarna i det gamla landet. Varifrån fick Sverige sina nyheter om den amerikanska krigsinsatsen? Fick människor i Sverige verkligen korrekt information om kriget? Hade kanske svenskarna rent av blivit hjärntvättade av rysk propaganda?

Mycket av den svensk-amerikanska uppmärksamheten centrerades till de svenska kritikerna, och då främst Olof Palme, men också till den diplomatiska kris som under det sena 1960- och tidiga 1970-talen skakade förhållandet mellan USA och Sverige.

Senare under 1970-talet trängdes emellertid hela komplexet kring Vietnamfrågan undan. Nu koncentrerade sig de svensk-amerikanska tidningarna på okontroversiella men, som man tyckte, mera attraktiva ämnen som mat, musik och litteratur.

Det kan kanske i förstone tyckas märkligt att tidningar i ett land som deltar i ett krig *minskade* sina nyheter om detta samtidigt som krigsakтивiteten ökade. De

svensk-amerikanska tidningarna var emellertid inte nyhetsorgan. Nyheter fick läsarna från de amerikanska tidningarna. De svensk-amerikanska bladen gav kommentarer och smått skvaller om vad som hände i de svensk-amerikanska grupperna och i det gamla landet.

Avhandlingen ger flera försök till förklaringar på denna förändring: USA höll på att förlora kriget och började dra tillbaka sina trupper. En äldre generation tidningsmän som varit kritiska antingen till Sverige eller till kriget – eller till båda – började bli gamla och den nya generationen skribenter och läsare ville inte diskutera Vietnamfrågan. Dessutom kom tidningarnas allmänt dåliga ekonomi allt mer att stå i fokus på 1970-talet. Det gällde att skaffa nya läsare, att fånga upp en ny generation svenskamerikaner, personer för vilka det gamla landet var någonting avlägset. Debatt och diskussion av något så omstritt som Vietnamfrågan skulle, om man ser krasst på saken, antagligen leda till att man förlorade prenumeranter.

Samtliga skäl kan tyckas rimliga. Burton lägger emellertid också fram en tanke om att bristen på kritik gentemot Sverige berodde på att det hos de svensk-amerikanska tidningarna fanns ett hopp om att svenska UD skulle stödja dem ekonomiskt.

Med detta kommer vi så in på den andra frågan som behandlas i avhandlingen. Försökte den svenska regeringen påverka den svensk-amerikanska pressens täckning av Sveriges Vietnampolitik?

Redan på 1920-talet hade man från svensk sida försett de svensk-amerikanska tidningarna med svenskt material. I början av 1960-talet fann svenska UD att den bild de svensk-amerikanska tidningarna gav av Sverige var mindre tillfredsställande. Det var ett ogillande som ökade när dessa tidningar började förmedla en kritisk bild av den svenska Vietnampolitiken och av den svenska kritiken gentemot USA.

I avhandlingen visar Burton hur UD sände billiga eller till och med gratis artiklar till emigranttidningarna, artiklar med vi-perspektiv som skulle främja Sverige-bilden.

En biavsikt med UD:s material var emellertid också att hjälpa de svensk-amerikanska tidningarna som ofta hade ekonomiska svårigheter. Den i sammanhanget intressanta frågan är naturligtvis om UD lyckades med sin plan att förse de svensk-amerikanska tidningarna med svenskt material och om man på så sätt lyckades påverka redaktörer och läsare.

Frågan är svår och den förblir, i stort sett, obesvarad. Mycket tyder dock på att svenska UD antagligen lyckades hindra allt för bitter kritik genom att lova ekonomiskt bistånd till tidningarna – bland annat tycks det finnas ett klart samband mellan utlovat svenskt stöd till att förnya tidningen *Nordstjernans* nedgångna tryckeri och en förändring i tidningens åsikter.

De frågeställningar Burton arbetat med, både genomgången av det svensk-amerikanska materialet och försöken att klarlägga UD:s agerande, är förvisso in-

tressanta. Samtidigt är de också stora och vida. Här märks något av det som är avhandlingens svaghet: författaren vill så mycket och har ett så stort och spännande material att arbeta med att man ibland upplever hans avhandling som något ostrukturerad och spretig. Men det finns en logik i framställningen och åtskilligt positivt kan sägas om arbetet med dessa stora och övergripande frågeställningar. De vittnar om sann idérikedom och kan helt visst ge åtskilliga uppslag till både större och mindre undersökningar. Stora ansträngningar har till exempel lagts ner på att se närmare på de svensk-amerikanska tidningarna, inte bara de som främst ingår i undersökningen, *Svenska Posten*, *Nordstjernan* och *Svenska-Amerikaren*, utan också små och, åtminstone i Sverige, okända som till exempel *California veckoblad*, *Norden* och *The Covenant Companion*. Burton har uppenbart också lagt ner ett stort arbete på att kartlägga och komma tillrätta med de olika tidningarnas arkiv – där några varit i ett förfärande dåligt skick – och med att få fram så mycket material som möjligt från dem. Han har noterat tidningarnas ägarförhållanden, försökt kartlägga prenumeranterna, noterat de olika tidningarnas sätt att behandla stora och små nyheter etcetera. Här finns uppenbart material till ytterligare en bok.

På samma sätt förhåller det sig med allt det arbete som lagts ner på att försöka bringa klarhet i förhållandet mellan svenska UD och de svensk-amerikanska tidningarna. Det ges bland annat besked om hur mycket svenskproducerat material tidningarna använde och om de svensk-amerikanska redaktörerna ändrade i materialet – vilket de gjorde.

Här beskrivs också den maktkamp som utspelades vad gällde distribution av nyheter från Sverige. Vi får veta mycket om den lilla, i Sverige utgivna, publikationen *Sverige-Nytt* och vi blir till exempel bekanta med den spänning som uppstod mellan UD och *Texas-Posten* i samband med det svenska erkännandet av Nordvietnam. Här finns åtskilligt som är av intresse och uppenbart finns det också nog med material till att skriva ytterligare en bok. Samtidigt kan man ana problem: hur är det, eftersom det rör sig om UD, med materialets tillgänglighet?

Avhandlingen är inte teoretiskt avancerad. Den är däremot ett mycket gott hantverk. Den tar upp och belyser ett nutidsproblem, debatten kring Vietnamkriget, ur en annorlunda synvinkel. Den riktar uppmärksamheten mot en märklig kvarleva från den tid då Sverige var ett land man utvandrade från och författaren använder det material han behandlar väl och omsorgsfullt. Det är vidare en bok som ger upphov till nya funderingar och nya frågor – frågor som förhoppningsvis kommer att besvaras i artiklar och böcker. Den är inte ett en gång för alla avslutat arbete utan en bok som fungerar som idégenerator, som för forskningen vidare och fortsätter diskussionen. Om detta kan bara ges *ett* omdöme: det är bra, det är så forskning skall se ut.

Eva Queckfeldt*

* Fakultetsopponent